

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра журналістики

Дипломна робота
бакалавра

з теми **ПАМФЛЕТ І ФЕЙЛЕТОН В АСПЕКТІ ІСТОРИЧНОГО
РОЗВИТКУ ЖУРНАЛІСТИКИ**

Виконав: студент 4 курсу групи Zh1-B15
напряму підготовки 6.030301 Журналістика
Рудніцький Олег

Керівник:
Волковинський О.С., доктор філологічних
наук, професор,
завідувач кафедри журналістики

Рецензент:
Кшевецький В.С., кандидат філологічних
наук, доцент, декан факультету іноземної
філології

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПАМФЛЕТУ І ФЕЙЛЕТОНУ: ФОРМУВАННЯ ЖАНРОВИХ МОДЕЛЕЙ	6
1.1. Загальна характеристика понять «памфлет» і «фейлетон»	6
1.2. Предмет зображення в памфлеті і фейлетоні	11
Висновок до розділу	13
РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ВИЗНАЧЕННЯ ЖАНРОВОГО ЗМІСТУ ПАМФЛЕТУ І ФЕЙЛЕТОНУ	15
2.1. Жанрові різновиди памфлету	15
2.2. Жанровий зміст фейлетону.	17
Висновок до розділу	29
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА І ТИПОЛОГІЯ ЯСКРАВИХ ЗРАЗКІВ ПАМФЛЕТУ І ФЕЙЛЕТОНУ	30
3.1. Тематика і система засобів її втілення в памфлеті	30
3.2. Розширення проблематики і прийомів посилення публіцистичності у фейлетоні	32
Висновок до розділу	43
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТОЛОГІЧНОГО МАТЕРІАЛУ.	52
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Памфлет і фейлетон – це жанри з глибоким історичним корінням. Процеси їхнього становлення, розвитку і функціонування на різних етапах еволюції соціальних комунікацій є досить характерними і такими, що викривають жанрологічні закономірності. Об'єктивна, достатньо аргументована і ґрунтовна історіографія памфлету і фейлетону не створена ще й до теперішнього часу. Належної оцінки не отримали окремі еволюційні періоди розвитку цих жанрів. Достеменно не визначені ідейно-художня значимість і публіцистично-змістова особливість памфлетних і фейлетонних творів. Не створено максимально повної діахронічної картини або ж різночасового вивчення жанрового розвитку памфлету і фейлетону. Також не зроблено порівняльно-історичного аналізу цих двох провідних художньо-публіцистичних жанрів. Ці аргументи і положення використовуються як докази на користь **актуальності** теми бакалаврської роботи.

Сучасний журналістикознавчий аналіз памфлету і фейлетону як доречно здійснювати на зіставленні численних прикладів цих жанрів "за функціями, а не тільки за формами" [28, с. 281]. Тому головна увага має зосереджуватись на внутрішніх витоках жанрової унікальності памфлету і фейлетону, на змінах в системі виражальних засобів, на співвідношенні її компонентів, на зникненні чи появі будь-яких елементів, на зміні функцій одних й тих самих складників.

Мета бакалаврської роботи — з'ясувати жанрову сутність змістовного наповнення памфлету і фейлетону, встановити особливості змін у культурно-історичному контексті, виявити і систематизувати провідні жанрові характеристики.

Завдання бакалаврської роботи:

- вивчити твори вітчизняної та зарубіжної журналістики, що належать до памфлетного і фейлетонного жанру;
- зіставити особливості памфлетів і фейлетонів з різних історично-культурних періодів розвитку;
- конкретизувати поняття "жанровий зміст памфлету" і "жанровий зміст фейлетону";
- визначити специфіку західноєвропейських і східноєвропейських памфлетів та фейлетонів;
- здійснити детальний аналіз памфлетів і фейлетонів окремих авторів.

Об'єктом роботи стали памфлети і фейлетони XVI — початку XXI століття, написані вітчизняними і зарубіжними публіцистами.

Предмет дослідження — співвідношення змістовних ознак памфлету і фейлетону в історичній перспективі та жанровий зміст у багатоманітних типологічних проявах.

Методологічний ґрунт бакалаврської роботи становлять праці вітчизняних і зарубіжних журналістикознавців із загальних і особливих проблем теорії, історії та практики жанрології (генерики), а також праці авторів, які звертаються до ускладнених питань теорії та історії соціальних комунікацій.

Основні методи дослідження — історико-генетичний, структурний, порівняльно-типологічний, контент-аналіз.

Наукова новизна бакалаврської роботи проявляється в конкретних аспектах дослідження. Системний аналіз жанрової змістовності памфлету і фейлетону в контексті історичного розвитку європейської преси не проводився у вітчизняному чи в зарубіжному журналістикознавстві. Через це з'являється перспектива уточнення жанрових дефініцій і жанротвірних принципів памфлету і фейлетону, визначення їхнього місця в жанровій

системі публіцистики на різних стадіях розвитку.

Одержані результати бакалаврської роботи доводять їх певну наукову і практичну значимість для осмислення особливостей формування, становлення і розвитку як окремих жанрів журналістики, так і загальної жанрової системи. Спостереження і висновки, які містяться в цій праці, можуть використовуватись у проведенні нових досліджень (курсів, бакалаврські, магістерські роботи), створені навчально-методичних посібників, а також в історико-журналістичнознавчих і теоретичних лекційних курсах, у системі спецкурсів і спецсемініарів.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (включає 44 найменування), списку фактологічних джерел (містить п'ятнадцять), додатків. Обсяг основного тексту становить сорок сім сторінок, загальний обсяг роботи – шістдесят сторінок.

ВИСНОВКИ

Памфлет належить до сатиричних жанрів публіцистики з різкою викривальною спрямованістю. У творах цього жанру сатира часто трансформується в сарказм. Створюється безроздільне заперечення предмету зображення. Для памфлетів різних історичних епох характерні такі риси: злободенність, фактологізм і документалізм, звернення до помітних суспільних явищ (важливих соціальних подій, постатей видатних державних чи громадських діячів).

Головні відмінності між памфлетом і фейлетоном проявляються в таких рисах: 1) памфлет переважно забарвлений саркастичним пафосом, а фейлетон розкриває комічну природу негативних явищ; 2) памфлет спростовує предмет зображення, а фейлетон ґрунтується на створенні яскравого художнього образу; 3) памфлет викриває вади суспільних явищ чи подій, а фейлетон показує соціальну неприйнятність і шкідливість факту, характеризує їх комічну сутність.

Проведені спостереження над жанровою змістовністю памфлету і фейлетону в історичному розвитку європейської преси стають важливими для розуміння еволюції жанрової специфіки у двох історично-культурних модифікаціях — західноєвропейській і східноєвропейській. Об'єднуються ці дві гілки домінуючими змісто-формальними прийомами організації життєвого матеріалу: сатиричним пафосом у памфлеті і асоціативною композицією у фейлетоні.

За умовами часу і загального історичного розвитку східноєвропейський фейлетон у ХХ столітті став поєднанням політико-ідеологічної заданості з найрізноманітнішими художніми прийомами. А "саме в точці перетину літератури і політики тоталітаризм робить на

інтелігенцію найболючіший тиск" (Оруэлл, с. 278). Східноєвропейський фейлетон став тією точкою перетину літератури і політики, у якій художній пошук письменника сковується тісними ідеологічними рамками. По суті, східноєвропейський фейлетон (як і все мистецтво під тоталітарним тиском) став своєрідною школою формалізму: тема, та її ідейне рішення не допускали широкої амплітуди суб'єктивних проявів, авторам залишалося змагатися тільки у формі і в деталях, в неймовірних комбінаціях з фраз-заготовок тощо.

Памфлети і фейлетони багатьох авторів являють собою різні комбінації незмінних елементів, які виступають у вигляді тих чи тих загальновідомих тем. Новизна, індивідуальність, різноманітність творів досягаються за рахунок змін у структурно-композиційній організації тексту.

Форми памфлету і фейлетону привернули увагу авторів можливістю більш-менш відносно вільної (хоча б у художньому плані) інтерпретації нехай навіть заданих тем. Якщо право на своє бачення факту, розгляд його в певному етичному та соціологічному аспектах реалізовувалася не повністю, то автор отримував шанс переведення майже будь-якого (зрозуміло, ідеологічно і політично шкідливого) ординарного фрагмента об'єктивної реальності в естетичну площину.

Іноді майстерно, іноді нарочито штучно розмиваючи межу між світом дійсним і уявним, автори памфлетів і фейлетонів примножують величезний потенціал жанрової трансформації. Жанрова форма при цьому, зберігаючи спочатку чіткість і рельєфність, таїла в собі приховане прагнення до аморфності і розпливчастості.

Памфлет і фейлетон, як це впливало зі сприйняття багатьма авторами їхніх жанрових принципів, дозволяли усілякі порушення, зміни жанрових меж. Ці жанри часто ставали випробувальним матеріалом для численних експериментів у галузі зміщення жанрових меж.

Памфлетна традиція і фейлетонне переосмислення жанрових канонів часто мало іронічно-пародійний характер. Об'єктами пародіювання у ставали заштамповані елементи поетики конкретного жанру.

Ззовні багато авторів дещо зневажливо ставились до фактологічної основи власних творів, хоча завжди намагались переконати реципієнта в реальності створеного світу. Відбувалася своєрідна комунікативна гра між автором і реципієнтом, яка ґрунтувалася на літературно-художній містифікації. Цьому ж сприяли заголовки памфлетів і фейлетонів, коли пряме визначення теми замінювалось натяком, літературною алюзією і ремінісценцією, реплікою оцінного характеру, лапідарним уточненням, що слугувало створенню художньої багатозначності тексту, розширенню і поглибленню ідейного змісту твору.

Головним є твердження про те, що розбір окремих зразків памфлетної і фейлетонної жанрової системи має відокремлений (локалізований) характер. Спроби простежити взаємозв'язки і взаємовпливи памфлетів і фейлетонів різних авторів, різних історичних періодів, різних національних чи регіональних шкіл ще не стали методологічно вартісними.

Отже, памфлет і фейлетон демонструють сьогодні здатність до жанрової трансформації. При цьому головною ознакою західноєвропейського типу фейлетонного змісту стає домінування пафосу невимушеності, дотепності, кмітливості, іронічності. Східноєвропейський тип фейлетонного змісту відрізняється домінуванням сатиричної тенденційності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабушкина Т. В. Динамика средств комического в фельетоне // Литературный текст : проблемы и методы исследования : Межвуз. темат. сб. научн. тр. — М., 1987. — С. 96—104.
2. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики : Исследования разных лет. — М. : Худож. лит., 1975. — 504 с.
3. Белинский В. Г. Собрание сочинений: В 9 т. - М. : Худож. лит., 1976 - 1982. - Т. 1 - 9.
4. Боров Ю. Б. Эстетика. — 4-е изд., доп. — М. : Политиздат, 1988. — 496 с.
5. Булгаков М. А. Избр. произв. : В 2 т. / Сост., предисл., коммент. Л. М. Янавской. — К. : Дніпро, 1989. — Т. 1 — 2.
6. Волковинський О. С. Провідні художньо-публіцистичні жанри / Олександр Волковинський. — Кам'янець-Подільський : ТОВ "Друкарня Рута", 2014. — 96 с.
7. Гроссман Л. Фельетон — влиятельный литературный жанр // Журналист. — 1928. — № 2. — С. 36—37.
8. Жуйкова А. К. Михаил Кольцов — фельетонист. — Саратов : Иад—во Саратов, ун—та, 1962. — 76 с.
9. 9. 14. Журбина Е. И. Теория и практика художественно—публицистических жанров : Очерк. Фельетон. — М. : Мысль, 1969. — 399 с.
10. Заславский Д. Фельетон в газете. — М. : ВПШ, кафедра журналистики, 1952. — 28 с.
11. Захаров В. Н. Система жанров Достоевского типология и поэтика. — Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. — 208 с.

12. Кайда Л. Г. Стиль фельетона: Выражение авторской позиции : Лекции. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1983. — 62 с.
13. Кознова Н. Н. Памфлет и фельетон: особенности развития жанра и проблемы «выживания» в современной медиасреде // Современные СМИ в контексте информационных технологий: сб. науч. тр. Второй Всерос. науч.-практ. конф. — СПб.: СПбГУПТД, 2016. — С. 70–75.
14. Кольцов М. Писатель в газете : Выступления, статьи, заметки. — М. : Сов. писатель, 1961. — 139 с.
15. Кройчик Л. Е. О некоторых закономерностях развития советского фельетона В. Катаев, И. Ляф и Е. Петров // Революция. Жизнь. Писатель. Вопросы истории в теории советской литературы. — Воронеж, 1969. — С. 73 — 88.
16. Кройчик Л. Е. Современный газетный фельетон. — Воронеж : Изд-во Воронеж, ун-та, 1975. — 230 с.
17. Крынецкий Н. О красном смехе // Красная печать. — 1923. — № 20.
18. Курье Поль-Луи. Памфлеты. — М., 1957. 366 с.
19. Левидов Мих. Фельетон в революции // Журналист. — 1923. — № 6.
20. Літературознавча енциклопедія: у 2-х тт. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2. — 624 с.
21. Мастерство журналиста / Под ред. Горохова В. М., Пельт В. Д. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. — 263 с.
22. Паршина Т. В. Фельетон // Русская речь. — 1977. — № 4. — С. 91—96.
23. Руснак И. С. Украинский советский памфлет. История жанра. — Дис. ... канд. филол. наук. — Черновцы, 1984. — 213 с.
24. Сидельникова Т. Валентин Катаев : Очерк жизни и творчества. — М. : Сов. писатель, 1957. — 248 с.

25. Теория литературы : Основные проблемы в историческом освещении. Роды и жанры литературы. — М. : Наука, 1964. — 487 с.
26. Тертычный А. А. Жанры периодической печати. — М. : Аспект Пресс, 2000. — 235 с.
27. Ткачев П. Иду на "вы": Заметки о памфлете. — Минск: Изд. БГУ, 1975, 254 с.
28. Тынянов Ю. Н. Литературная эволюция : избранные труды / Юрий Николаевич Тынянов ; [сост., вступ. ст., коммент. Вл. Новикова]. — М. : "Аграф", 2002. — 496.
29. Федоряка Л. Д. Творчі пошуки Томаса Неша-сатирика в культурному контексті англійського Ренесансу: автореф. дис ... канд. філол. наук / Л. Д. Федоряка. — Дніпропетровськ : б. в., 2009. — 20 с.
30. Фельетон // Большая энциклопедия: Словарь общедоступных сведений по всем отраслям знания. — СПб., 1904. — Т. 19. 2 С. 151.
31. Фельетон : Сб. статей. — Л. : Academia, 1927. — 94 с.
32. Фельетон // Энциклопедический словарь : Акц. общ. Брокгауз-Ефрон. — СПб., 1902. — Т. 35. — С. 445.
33. Фельетоны сороковых годов. — М.; Л. : Academia, 1930. — 368 с.
34. Цыганов О. В. Режиссура газетного номера. — М. : Мысль, 1968. — 190 с.
35. Чудакова М. О. Жизнеописание Михаила Булгакова. — 2-е изд., доп. — М. : Книга, 1988. — 672 с.
36. Шафир Я. От остроты до памфлета. — М. : Работник просвещения, 1925. — 144 с.
37. Шафир Я. Почему мы не умеем смеяться? // Красная печать, 1933. — № 17.
38. Шафир Я. Публицистический фельетон и его мастер // Журналист. — 1924. — № 11.

39. Шкловский В. Б. Гамбургский счет : Статьи — воспоминания — эссе 1914 — 1933. — М. : Советский писатель, 1990. — 544 с.
40. Kieles literarisches Lexikon / Hrsg. von Wolfgang Kayser. — Bern, München: Franke Verlag, 1961. — 807 s.
41. Petit Larousse illustre: Dictionnaire Encyclopedique Pour Tous. — Paris : Librairie Larousse, 1977. — 1799 p.
42. Sierotwiński S. Słownik terminów literackich : Teoria i nauki pomocnicze literatury. — Wydanie drugie, przerobione i rozszerzone. — Wrocław-Warszawa-Kraków. Zakład narodowy imienia Ossolińia. Wydawnictwo polskiej Akademii nauk, 1966. — 352 s.
43. Słownik terminów Literackich / Pod redakcia Janusza Slavinskiego. — Wrocław-Warszawa-Kraków. Zakład narodowy imienia Ossolińia. Wydawnictwo polskiej Akademii nauk, 1976.
44. Wilpert Gero van. Sachwörterbuch der Literatur. — Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1979. — 928 s.

Список джерел фактологічного матеріалу

1. Барбюс Анри. Неукротимый В преисподней румынских тюрем // Гудок. — 1926. — 13 июля.
2. Вишня Остап (Губенко Павло Михайлович). Твори : В 4-х т. — Т. 1 : Усмішки, фейлетони, гуморески, 1919 — 1925 / Остап Вишня ; Редкол. : І. О. Дзевєрін (голова) та ін. — К. : Дніпро, 1988. — 526 с.
3. Данилюк Т. Двічі в одну річку не ввійдеш? Памфлет для розчарованих Помаранчевою революцією // Українська правда, 27 листопада 2013. — Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2013/11/27/7003207/>
4. Катаев В. П. Собр. соч. : В 9 т. / Прим. Л. Скорино. — М. : Худож. лит., 1968—1972. — Т. 1—9.
5. Катаев В. Дневник худой собаки // Гудок. — 1926. — 3 марта. — Подпись: Митрофан Горчица.
6. Катаев В. Первый блин культ-комом: Письмо Васи Никудыкина своей тете Перепетуе Ивановне в глухую провинцию // Гудок. — 1926. — 26 января. — Подпись: Перехватил Митрофан Горчица.
7. Катаев В. Услужливый... маршал: В роде басни // Гудок.— 1926. — 28 января. — Подпись: Митрофан Горчица.
8. Катаев В. Швейцария : Популярный, но тем не менее строго научный очерк для детей послевоенного возраста // Гудок. — 1926. — 13 января. — Подпись: М.Г.
9. Колосов Ал. Провокатор // Гудок. — 1926. — 14 апреля.
10. Оруэлл Дж. "1984" и эссе разных лет / Пер. с англ.; Сост. В. С. Муравьев. — М. : Прогресс, 1989. — 384 с.

11. Телепрограма «Наші гроші з Денисом Бігусом» // Bihus.info. – Режим доступу: <https://bihus.info/projects/teleprograma-nashi-groshi>
12. Утеодин з Майклом Щуром // UA Перший. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/programs/uteodyn>
13. Флеровский И. Церковь, религия и массы // Гудок. —1923. — 23 февраля.
14. Хвильовий М. Твори в п'ятьох томах. – Т. 4. – Нью-Йорк, Балтімор, Торонто: Смолоскип, 1983. – 662 с.
15. Черешчур // UA Перший. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/programs/chereshchur>